

PROFESSOR LEIDA LEPAJÕE – 90

14. aprillil 2018 möödus 90 aastat loomakasvatusteadlase, põllumajandusteaduste doktori, Eesti Põllumajanduse Akadeemia põllumajandusloomade aretuse kateedri professor Leida Lepajõe sünnist.

Leida (Tohver) Lepajõe sündis Pärnumaa Tori valla Tohera küla Altpera talu 4-lapselises peres neljanda lapsena. Isa, Gustav Tohver oli agronoom, ema, Marta Gross üks esimesi karjakontrolli assistente Eestis.

Looduslähedus, hingesoojus, muusikaarmastus ja töökus oli selle suure pere ühtekuuluvuse aluseks. Leida Tohver (Lepajõe) koolitee sai alguse kodusest Viira algkoolist. Edasi viis tee Pärnu Tütarlaste Gümnaasiumisse. Pärast Koidula kooli lõpetamist astus Leida Tohver Tartu Riiklikku Ülikooli. Ta õppis viitele, oli hea suusataja ja võrkpallur. Tütarlaste seas ei olnud tal kursusel ega ka teaduskonnas vastast.

Siis aga toimus tema jaoks kaks väga tähtsat sündmust; ülikooli Põllumajandusteaduskonnast oli saanud Eesti Põllumajanduse Akadeemia ja Leida Tohverist Leida Lepajõe.

Leida Lepajõe lõpetas EPA Zootehnikateaduskonna I lennu kiitusega ning pärast aastast tööd zootehnikuna Otepää MTJ-s jätkas õpinguid Leningradi Põllumajanduse Instituudis aspirandina. Tema uurimisobjektiks olid munakanad ja nii liitusid kitsamas erialas nii aretusõpetus kui linnukasvatus. Mõlemas valdkonnas jätkas ta edukalt ka hilisemat uurimistööd.

1955. aastal sündis perekonda esimene poeg – Madis. 1956. aastal kaitses kandidaadiväitekirja "Pervomai kanade jõudluse parandamisest" ja asus tööle vanemõpetajana EPA põllumajandusloomade aretuse kateedrisse. Siin liikus ta edasi järjekindlalt: 1959 – dots kt, 1963 – dotsent, 1969–1971 doktorant, 1973 – prof kt, 1975 – professor.

Nagu muuseas oli Leida ja Jaan Lepajõe peresse sündinud veel kaks last; poeg Tiit 1958. aastal ja tütar Marju 1962. aastal.

Aastatel 1965–1968 oli Leida Lepajõe Zootehnikateaduskonna dekaan. Tema algatusel ja eestvedamisel võeti 1966. aastal EPA zootehnikateaduskonda vastu rühm linnukasvatuse huvilisi.

Ajalehe "Põllumajanduse Akadeemia" 1968. aasta 21. novembri väljaandes kirjutas dots. Leida Lepajõe: "Esimene linnukasvatusele spetsialiseeruvate üliõpilaste õpperühm – 14 üliõpilast – on jõudnud kolmandale kursusele. Kõige tähtsamaks sammuks spetsialiseerumisel on aga senini olnud suvine praktika, nn katsetehniline praktika. 18 nädalat viibisid üliõpilased vabariigi suuremates linnukasvatusemajandites. Nad kõik tegelesid jõkohase uurimistööga; analüüsisid detailsemalt 1300 muna, määrares iga muna puhul 12 näitajat".

Esimene n.ö linnukasvatavate rühm/lend lõpetas EPA 1971. aastal. Kõik lõpetajad asusid tööle linnukasvatuse spetsialistina linnuvabrikus, linnufarmis või põllumajandusministeeriumis. Mina oli üks nendest linnukasvatavatest.

Leida Lepajõe kaitses doktoritöö "Kanade liha- ja munajõudluse hindamine toitainete saagise ja valguväärinduse järgi" 1971. aastal. 1975. aastal sai temast EPA esimene naisprofessor. Järgnes peaaegu 20 aastat tööd pedagoogi ja teadlasena. Tema juhendamisel on kaitsnud kandidaadi väitekirja neli aspiranti. Arvukalt on ta juhendanud ja retsenseerinud diplomitöid. Tema heast sulejooksust on trükivalgust näinud mitu monograafiat ja üle paarisaja teadusliku töö. Prof Leida Lepajõe elutööks oli valguväärinduse uurimine erinevatel linnu- ja loomaliikidel ja isegi kaladel. Ta propageeris mitmeid põhimõttelisi seisukohti loomakasvatussaaduste toodangu suurendamiseks ja kvaliteedi tõstmiseks. Millegipärast ei jõudnud aga kõik teadlaste poolt pakutu praktikasse. Oma sirgjoonelise ja otsekoheuse tõttu jäid mõnedki tunnustused ja kiitused talle ütlemata ja omistamata...

Prof Leida Lepajõe oli täis tegutsemislusti ja tahet pidevalt midagi uurida ja analüüsida. Tänu heale suhtlemisoskusele oli tal palju sõpru nii vabariigis kui mujalgi. Üliõpilased austasid teda avala südame, headuse ja teadmiste pagasi tõttu. Suuresti päris ta selle kõik oma emalt.

Leida Lepajõe on ise kirjutanud (1965. aastal) nii: "Ajäl, mida mina mäletan, algas ema tööpäev hommikul kell 4 ja lõppes õhtul kell 11. Nii kestis see aastaid ilma ühegi puhkepäevata. See ei olnud midagi iseäralikku, nii oli see tuhandetel talunaistel. Aga ema pidi oma koormat veelgi suurendama, sest tal oli kindel teadmine, et lapsed peavad koolis õppima nii kaua, kui see neil vähegi võimalik on. Emale oli see üks põhilisi seadusi. Emalt õpitu hulgas on ka teadmine, et koolis õppimise võimalustel on nii suur väärtus, et nende eest võib väga palju ära anda. Tänu olen mõelnud ka sellele, et ta õpetas hindama inimestes lihtsust, headust ja ausust".

Prof Leida Lepajõe seisis alati hea naiste, eelkõige maanaiste töötingimuste eest. Tema juhendamisel koostati mitmed diplomitööd lüpsjate tööst ja töötingimustest. Ta propageeris vajadust lühendada maanaiste tööpäeva ja pikendada lüpsjate puhkust. 1989. aastal kirjutas ta ajakirjas "Sotsialistlik Põllumajandus": "Et meie parimad maanaised pühendavad oma päevast loomadele 9...11 tundi ja lastega suhtlemisele 1...2 tundi, sellega muidugi leppida ei tohi. Suurfarmid tuleks viia olulises osas meestööjõule ja naistele võimaldada kodulähedast tööd". Veel kirjutas ta: "Arvesta loomakasvatuse planeerimisel valguväärinduse erinevusi! Valguväärinduse kasutegur on Eesti oludes piimalehmadel ja munakanadel 20...30%, peekonsigadel ja kanabroileritel 15...20%, lihavedel ja lammastel 3...10%, olenedes suuresti realiseerimisvanusest, noorloomade intensiivsest söötmisest jt teguritest".

Vaatamata suurematele ja väiksematele edusammudele ning ebaõnnestumistele, jäi Leida Lepajõe eelkõige naiseks – teadlaseks. Ta oli teadlane, kes toetus kahe jalaga maale ja kes suure visaduse ja eestlasele omase jonniga püüdis parandada meie igapäevast elu.

Ta oli ka Tartu Põllumeeste Seltsi ning Eesti Põllumajanduse Muuseumi asutajaliige, mitmete Tori päevade organisaator.

Argimuresid oskas ta peita tegemistesse, mis aitasid kaitsta meie kodu, meie tervist, loodust ja esivanemate tööd. 1983. aasta aprillis toimunud Eesti NSV naiste kongressi kõnes ütles ta nii: "Praegu õpib EPA-s statsionaarselt 2400 ning mittestatsionaarselt 1700 üliõpilast. Naisi on üliõpilastest ümmarguselt kolmandik, EPA lõpetanutest ligikaudu pooled, dotsentidest seitsmendik, professoritest kahekümnendik, laborantidest peaaegu kõik ja kõikidest teenistujatest, õppejõududest ja abiõppepersonalist pooled...".

1. septembril 1992. aastal anti Leida Lepajõe esimese naisprofessorina EPA emeriitprofessori austav nimetus.

Prof Leida Lepajõe 60-ndaks sünnipäevaks soovisid talle õnne, tervist ja tegutsemislusti veel paljudeks aastateks kolleegid põllumajandusloomade aretuse kateedrist luuletusega:

On tegusid tehtud,
on vaevasid nähtud,
tahtmised teoks tehtud said..
Teadmisi ammutas,
lapsigi sünnitas,
varakult teadlaseks sai...
Energiast pakatab iga ta tegu,
tõest ja proteiinist peab kõige enam lugu.
Ta tõdesid rahvale kuulutab,
mis koorun'nd on uurimistööst,
ta juttu kõik kenasti usuvad,
kuid elu lä'eb mööda tõest...

Et jätkuks tal tarkust ja visadust
sel uutmise raskel teel,
et tudeng ja spets sealt ATK-st
astuks julgelt õigel teel...

Seks õnne ja tervist me soovime
sel kenal kevadekuul,
et säraks päike südames
tal kaua-kaua veel!

Prof Leida Lepajõe oli hingelt visa eesti talunaise tüüp, kes tegi tööd kindla eesmärgi nimel. Oskus kolleegi ja üliõpilasi innustada ja tööle panna oli imetlusväärne. Looduslähedus ja maatöö austamine andsid talle nii palju jõudu, et ta suutis kätte võidelda õiguse oma isatalule, mida ta innukalt taastama asus.

Ja siis saabus aasta 1993. Oli 65. juubel... Oli tulemas teine ja tõsisem töösuvi kodutalus.....

6. mail 1993. aastal lõppes elutee... Teha jäi veel nii palju...

Poolelijäänud töid kodutalus jäid jätkama lapsed ja lapselapsed. Teine, kurvem lugu on aga tema teadus-
alase teadustöö jätkumisega...

Mida kõike oleks ta veel jõudnud.....

Prof Leida Lepajõe on jäänud suureks eeskujuks järeltulevatele põlvedele – loomakasvatajatele ja põllumajandusteadlastele. Kindlasti hõljub tema hing siiani oma kodutalu põldude ja metsade kohal kõiki ettevõtmisi ja toimetusi jälgides...

Anne Lüpsik,
prof Leida Lepajõe endine õpilane ja kolleeg